

Publié par l'Association pour l'Étude et la Diffusion de la Culture Yiddish et la Bibliothèque Medem avec le concours de la Délégation Générale à la Langue Française et la Forward Association

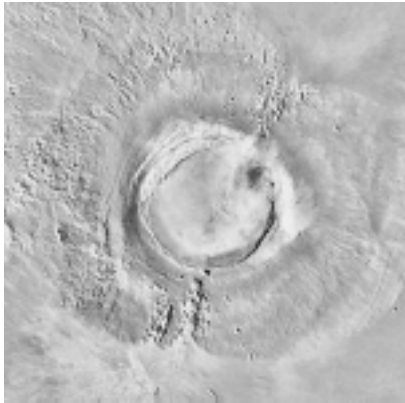
דער יידישער טעם-טעם

אַ פּעריאָדיש בלעטל פֿאַר ייִדיש-לערנערס

אַ פּובליקאַציע פֿון דער געזעלשאַפֿט פֿאַרן ייִדיש-לימוד און פֿון דער מעדעם-ביבליאָטעק

חשוון תשס"ד/נאוועמבער 2003

יאָר 9, נומער 1 (41)

© Calvin J. Hamilton אַ קראַטער אויפֿן מאַרס

צי איז דאָ לעבן אויפֿן מאַרס ?

ס'איז שוין לאַנג ווי מע שטעלט זיך די דאָזיקע פֿראַגע. נאָך דעם ווי מע האָט פֿאַרשטאַנען אַז עס איז ניטאָ קיין לעבן אויף דער זבֿנא, האָבן די וויסנשאַפֿטלער², שרייבער און פֿילם־מאַכער אָנגעהויבן זיך נעענטער צו אינטערעסירן מיט דעם פּלאַנעט מאַרס.

די מאַרסיאַנער זענען לאַנגע יאָרן געווען אין דער מאַדע און אין 1938 איז גאַנץ אַמעריקע אויפֿגעציטערט געוואָרן צוליב אַרסאָן וועלזעס³ ראַדיאָ־עמיסיע וועגן דעם אָנפֿאַל פֿון שרעקלעכע באַשעפֿענישן פֿון מאַרס. באַלד איז אַבער געקומען די שלעכטע – אַדער אַפֿשר⁴ די גוטע – בשורה⁵ פֿון די קאָסמאָס־פֿאַרשער⁶, אַז מאַרס איז ליידיק און טרוקן און אַז קיין לעבן איז דאָרטן ניטאָ. די אויטאָרן פֿון וויסנשאַפֿטלעכער פֿאַנטאַסטיק⁷ האָבן געדאַרפֿט זוכן נייע, ווייטערע ערטער ווי אַ היים פֿאַר זייערע גרינע מענטשעלעך.

לעצטנס איז אַבער דער רויטער פּלאַנעט ווידער געוואָרן אַ טעמע : מע רעדט וועגן זיינע טיפֿע קאַניאַנען, וואָס זיינען אַפֿשר געמאַכט געוואָרן פֿון די אַמאָליקע טייכן. און ווער עס זאָגט וואָסער, זאָגט לעבן. דעם 2טן יוני האָט מען פֿון באַיקאַנאָר אַרויסגעלאָזט אַ סאַנדע⁸, „מאַרס־עקספּרעס“, וואָס דאַרף נאַכזוכן עווענטועלע שפורן פֿון לעבן : ניט קיין גרויסע חיות⁹ אַדער געפֿערלעכע מאַנסטערס, נאָר כאַטש קליינטשינקע מיקראָבן. מע חלומט¹⁰ שוין וועגן שאַפֿן דאָרטן אַ נייע ערד... דער ייִדישער טעם־טעם

וועט אייך האַלטן אינפֿאַרמירט וועגן דער ווייטערדיקער אַנטוויקלונג פֿון דער דאָזיקער טעמע.

דערווייל, דעם 27סטן אויגוסט, האָט זיך מאַרס דערנענטערט צו אונדז מער ווי קיין מאָל זינט פּמעט¹¹ זעכציק טויזנט יאָר און מע וועט מוזן וואַרטן ביזן יאָר 2287 פּדי¹² דער

1

[סוף זייט 8]

1. LEVONE Lune/Moon 2. scientifiques/scientists 3. Orson Welles' 4. EFSHER peut-être/perhaps 5. PSURE nouvelle/news 6. chercheurs en astro-physique/astrophysics researchers 7. science-fiction 8. sonde/probe 9. KHAYES animaux/animals 10. KHOLEMT on rêve/they are dreaming 11. KIMAT presque/nearly 12. KEDEY afin que/so that

אַ יישר־כוחי די שרייבערס

פֿון זיי ! פֿרעגט איר זיך אַוודאי¹ וואָס איר וועט אים דאַרפֿן זאָגן וועגן זיין בוך – און בכלל² צי איר מוזט עפעס זאָגן. זייט זיכער אַז איר מוזט ! דער שרייבער איז אַ צאַרט³ און פֿאַרוונדלעך⁴ באַשעפֿעניש⁵. ער דאַרף אייער קוק ווי אַ בלום דאַרף דעם פֿרימאַרגן־טוי⁶. אַדער דערפֿאַר וואָס ער איז נאָך נישט באַרימט, אַדער דערפֿאַר וואָס ער איז יאָ באַרימט און ער האָט מורא⁷ אַז ער וועט עס אַ מאָל מער נישט זיין !

לאַמיר עס גלייך זאָגן : מע וועט דאָ נישט שרייבן וועגן די 600 ביכער וואָס זענען דערשינען אין פֿראַנקרײַך אין אָנהייב פֿון דעם ליטעראַרישן סעזאָן. לאַמיר בעסער רעדן וועגן די שרייבערס, וואָס זענען אזוי פֿילצאָליק ווי די שטערן אין הימל (איר קענט זיך פֿאַרשטעלן – אויב ס'איז געלונגען 600 פֿון זיי² אַרויסצוגעבן אַ בוך !), אַז עס וואַלט געווען אַ חידוש³ ווען איר וואַלט זיך כאַטש⁴ איין מאָל אין לעבן נישט באַקענט מיט איינעם

[סוף זייט 8]

1. YASHER-KOYEKH bravo !/well done ! 2. 600 d'entre eux ont réussi/600 of them succeeded in 3. A KHIDESH étonnant/a wonder 4. au moins/at least 5. AVADE bien sûr/of course 6. BIKHLAL d'une manière générale/in general 7. délicat/delicate 8. vulnérable 9. créature 10. rosée du matin/morning dew 11. ... MOYRE a peur/is afraid

יידיש-זומער אין פאריז

© 2003, Philippe Szpirglas

אין דעם פאריזער יידיש-צענטער איז הײַנאָר¹ פֿאַרגעקומען דער פֿערטער זומערקורס פֿון ייִדישער שפּראַך און ליטעראַטור. פֿון 15טן יולי ביזן 1טן אויגוסט האָבן 66 תּלמידים² פֿון 10 לענדער זיך באַטייליקט אין אַן אינטענסיװער און אַרומנעמיקער³ פּראָגראַם פֿון ייִדיש־סטודיעס. לעקציעס האָבן זיי געהאַט דרײַ שעה⁴ אָ טאָג, און זיי האָבן אויך געקענט אַנטייל נעמען⁵ אין װאַרשטאַטן, הערן רעפֿעראַטן, זען פֿילמען און ספּעקטאַקלען און פּראָסט־פּשוט⁶ גוט פֿאַרברענגען⁷ אויף ייִדיש. זיי האָבן אָנגעשריבן גאַנצע בערג מיט היימאַרבעט, און פֿון די דאָזיקע אוצרות⁸ האָבן מיר אויסגעליבן די װײַטערדיקע דרײַ לידער, אָנגעשריבן פֿון אַ תּלמידה⁹ פֿון צװײטן קלאַס.

1. cette année/this year
2. TALMIDIM étudiants/students
3. large/comprehensive
4. sho heures/hours
5. participer/participate
6. ...-POSHET simplem/just plain
7. se donner du bon temps/have a good time
8. OYTSRES trésors/treasures
9. TALMIDE étudiante/student (fem.).

דרײַ לידער

פֿון װעראַניקאַ סטאַקינאָ

די פּאַעזיע־העפֿט

2

איך בין אַ פּאַעזיע־העפֿט
אַ ייִדישע פּאַעזיע־העפֿט
אַלט, פֿאַרשטויבט, פֿאַרגעסן

מײַן הילע¹ איז האַלב צעריסן
מײַזעלעך האָבן צעגריזשעט² די עקן.
אַלטע העפֿטן לײענט מען קיין מאָל נישט װידער.

אויף מײַנע געלע זײַטן
װאַרטן פֿאַרלירענע װערטער
װערטער װאָס ציטערן װי ליכטעלעך
װערטער װאָס װײנען װי קינדערלעך
פֿאַרטריבענע װערטער.

לײענט מען זיי
אַנטדעקט מען חלומות³
גרויסע און קליינע
פֿינסטערע און העלע
חלומות פֿון אַן אַנדער לעבן
אַלטע העפֿטן לײענט מען קיין מאָל נישט װידער.

דער מויער⁴

איך האָב אַ מויער פֿאַרן מויל

אַ שטיין איז אַראָפּגעפֿאַלן
איז אַ װערטל אַװעקגעפֿלויגן.

כ׳האַב געטראַכט :

עס קומט באַלד צוריק
מיט דער אויפֿשריפֿט⁷

„קײנער װײנט נישט אויף דעם דאָזיקן אַדרעס“
כ׳האַב געװאַרט.

דאָס װערטל האָט זיך אַרומגעקוקט,
אַראָפּגעלאָזן⁸ פֿאַר עמעצנס אויגן.

עס איז געזונקען ביז אין האַרצן אַרײַן
און זיך געפֿילט בײַ זיך אין דער היים.

עס האָט דאָרטן אַנדערע װערטעלעך געפֿונען
װאָס זײנען צו אים געװען זײער ענלעך
(דאָס האָבן מיר דערציילט די אויגן)...

די אינערלעכע געטאָ

אין מײַן אינערלעכער געטאָ
קומען די ייִדישע װערטער אַרײַן
אַבער קיין מאָל ניט װידער אַרױס.

שוויגן

בסוד־סודות⁵

שפּילן זיך די װערטער צוזאַמען
און מאַכן לידער.

איצט איז אַ פֿױגל אַרײַנגעפֿלויגן
האַט ער אַלץ געהערט
און האָט געװײנט.

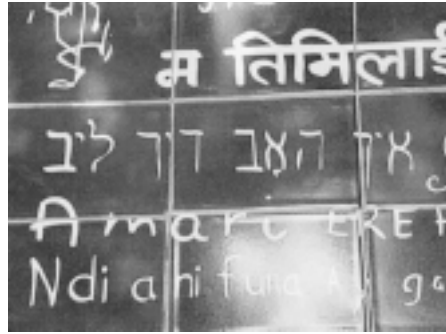
1. couverture/cover 2. grignoté/gnawed 3. kHALOYMES rêves/dreams 4. intérieur/inner 5. BESOD-SOYDES en grand secret/in great secret 6. mur/wall 7. inscription/here notification 8. s'est posé/set itself down.

ווען אַ וואַנט זאָגט אייך „איך האָב דײַך ליב“

האַט ער זיי איבערגעגעבן אַ קאַליגראַף, וואָס האָט באַאַרבעט די אַלע אויפֿשריפֿטן⁵, זיי זאָלן האָבן די זעלביקע גרייס. אַ דריטער קינסטלער האָט אויפֿגעשטעלט די וואַנט. עס האָט זיך באַקומען אַ שייַן און ראַמאַנטיש קונסטווערק.

אויף טשיקאַוועס⁶ קענט איר גיין אַ קוק טאָן אויף אַט דער שיינער וואַנט. זי שטייט אויפֿן פּלאַץ דעזאַבעס⁷ אינעם 18טן שטאַטקרייז⁸. אַז נישט, באַזוכט דעם וועבזייטל⁹ – איר וועט האָבן דאָס פֿאַרגעניגן צו לייענען צווישן די אַלע שפּראַכן „איך האָב דײַך ליב“ געשריבן אַ פֿאַר מאָל אויף ייִדיש.

מירי סיקאַרי

דער אויטאָר פֿון דער אַרבעט איז פֿרעדעריק באַראָן, אַ קאָמפּאָזיטאָר און מחבר³ פֿון לידער. אַרומפֿאַרנדיק איבער פֿאַריז, האָט ער געבעטן בני פֿאַרשיידענע מענטשן, זיי זאָלן אים אָנשרייבן דעם זאָץ „איך האָב דײַך ליב“ אויף זייער שפּראַך. אַזוי אַרום⁴ האָט ער געקראָגן אַרום 1500 ענטפֿערס. נאָך דעם

ט אַ פֿאַר יאָר צוריק האָט מען אויפֿגעשטעלט אין פֿאַריז, נאָענט צום אייפֿל־טורעם, אַ גלעזערנע וואַנט מיטן וואָרט „שלום“¹ געשריבן אויף 32 פֿאַרשיידענע שפּראַכן – אַ סימבאָל פֿון דעם מענטשלעכן באַגער² צו שלום אויף דער וועלט. נאָך דער „וואַנט פֿון שלום“ איז איצט דאָ אַ וואַנט פֿון „איך האָב דײַך ליב“. די דאָזיקע וואַנט, וואָס שטייט אין אַ פֿאַריזער פֿאַרק נישט ווייט פֿון מאַנמאַרטער, איז אַ טאָול פֿון בלוי עמאָלירטער לאָווע, אויף וועלכן מע האָט אויפֿגעשריבן 311 מאָל „איך האָב דײַך ליב“ אין אַלערליי שפּראַכן און דיאַלעקטן : פֿראַנצייזיש, ענגליש, כינעזיש, פֿאַרטוגעזיש, קאָרסיקאַניש, ברעטאַניש... און אויך ייִדיש און העברעיִש.

1. shOLEM paix/peace 2. désir/desire 3. MEKHABER auteur/author 4. ainsi/in this way 5. inscriptions 6. par curiosité/out of curiosity 7. place des Abbesses, Paris 18ème 8. arrondissement/district 9. site web/website : www.lesjetaime.com.

דער ראַשעווסקי־טאַנגאָ¹

3

© droits réservés

אַ נייער פֿילם וואָס איז אַרויס אין פֿאַריז שטעלט די פֿראַגע „וואָס איז אַ ייִד“ און גיט אַ סך פֿאַראַדאַקסאַלע ענטפֿערס...

אַזאַ ראַשעווסקי איז געשטאַרבן. זי האָט ליב געהאַט צו טאַנצן טאַנגאָ. אַוודאי² קענט איר אָט דעם טאַנץ : מע גייט אָן אַנטשלאָסענער³ אין איין ריכטונג און מע קערעוועט זיך פּלוצלינג אויס⁴ פּונקט אַזוי אַנטשלאָסן אין אַן אַנדער ריכטונג. ראַזאַס געוועזענער מאַן איז געווען ווי זי אַ לעבן־געבליבענער פֿון דער מלחמה⁵. איז ער אָבער געוואָרן אַ גאָר פֿרומער, וויינט אין ישראָל⁶, און די גאַנצע ביטערקייט זיינע גיסט ער אויס אויף ראַזאַן און אויף זיין ברודער, וואָס האָבן זיך פֿאַרשולדיקט מיט אַ שרעקלעכן חטאָ⁷ – זיי זיינען געגאַנגען אין דער קאַפּויערדיקער⁸ ריכטונג. ראַזאַ איז געווען אַן „אפּיקורסטע“⁹. האָט זי אָבער געוואָלט קומען צו קבֿר־ישראָל¹⁰. אירע צוויי זין זענען אויך נישט גלויביקע און איינער האַלט זיך אַפּילו נישט פֿאַר קיין ייִד. צוויי מאָל האָט ער אָבער „צופֿעליק“ חתונה געהאַט¹¹ מיט אַ ייִדישער פֿרוי. דער צווייטער זון ווערט היסטעריש ווען זיין נישט ייִדיש ווייב פֿרעגט אויב ער וויל באַגראָבן ווערן לעבן איר צי לעבן זיין מאַמען. בשעת¹² ראַזאַס לוויה¹³ דאַרף איר שוואַגער דערקלערן אויף פֿראַנצייזיש וואָס עס מיינט „זיין אַ מענטש“ און שפּעטער פֿאַרמישט מען אַ ביסל „קידוש“¹⁴ מיט „קדיש“¹⁵.

[סוף זייט 8]

1. Le Tango des Rashevski (Sam Garbarski, 2003) 2. AVADE bien sûr/of course 3. résolu/decisive 4. aller dans le sens inverse/turn in the opposite direction 5. MILKHOME guerre/war 6. YISROEL Israël 7. KHET péché/sin 8. contraire/opposite 9. APIKOYRESTE mécréante/non-believer (fem.) 10. KEYVER-YISROEL sépulture juive/Jewish burial 11. KHASENE... s'est marié/married 12. BESH'a's pendant/during 13. LEVAYE funérailles/funeral 14. KIDESH versets qu'on récite avec la bénédiction sur le vin/verses said with the blessing over wine 15. KADESH prière qu'on récite pour un parent mort/prayer said for a deceased relative

די לאַטעס-קאַלדער

ספיראַל, אַ טראָפּן גאַלדענע זונענשיין וואָס בענקט נאָך זיין מקור²⁹. ווי די בין טוט רחלס געמיט אַ פּלי. די געלע פּיראהאַנגען פּלאַטערן אינעם ווינטל.

די באַבע הייבט אויף אַ שטיקל לילאַ³⁰ שטאַף. די אַלטע פּינגער ציטערן, די נאָדל גליטשט זיך אויס. אַ טראָפּן בלוט קוואַלט אויף איר טייטפּינגער³¹ און טרערן שטעלן זיך איר אין די אויגן...

רחל קען ניט לייענען דעם בריוו. איר ראיה³² איז צעשווומען פֿון טרערן. אָבער זי ווייסט. דאָס אויגן־רייסיקע ווייס פֿונעם פּאַפּיר פֿאַרבלענדט³³ זי מיט אַ ידיעה³⁴ וואָס איז צו שרעקלעך אַז מע זאָל זי תּוֹסֵס זיין³⁵. זי קען נאָר זען איר מאַן דעם טאַג, ווען ער איז אַוועקגעפֿאַרן אין זיין פּלאַט־אוניפֿאָרם³⁶, ווי ער האָט געמאַכט מיט זיין לילאַ טיכל.

און לסוף³⁷ – אַ שטיקל פֿון אַ סך פֿאַרבן...

רחל באַטראַכט איר טאַכטער און איידעם³⁸ וואָס קומען אַרויף אויף די טרעפלעך צו דער טיר. איר טאַכטערס בויך איז גרויס אונטער איר בונטער³⁹ שווענגערקלייד. זי קוקט אַרויף צום פֿענצטער וווּ עס שטייט איר מאַמע. זי מאַכט פֿריילעך מיט דער האַנט.

איר אייניקל רירט זיך ניט, אַז די באַבע דעקט זי צו מיט דער לאַטעס־קאַלדער. די אַלטע פֿרוי שמייכלט צו דעם קליינעם מיידעלע און שושקעט : „איין טאַג וועסטו דערגרייכן די שטערן“. אין דער מיט פֿון דער קאַלדער פּינקלען מיט האַפּענונג די זילבערנע פינטלעך אויף דעם בלאַען שטערן.

רַבָּקָה פּרוּווענערס

די באַבע זיצט אין איר וויגשטול פֿאַרן פֿייער. אויפֿן שוויס² האָט זי אַ נייקויש³ פֿול מיט שטיקלעך שטאַף פֿון אַ סך פֿאַרשיידענע פֿאַרבן און מוסטערן. אינעם צימער איז שטיל אַחוץ דעם זייגערס טיק־טיק, וואָס איז ווי אַ ווידער־קול⁵ פֿונעם שטענדיקן שלאַגן פֿון דער באַבעס האַרצן. די אַלטע פֿרוי פֿעדעמט איין⁶ די נאָדל. זי הייבט אויף אַ פֿאַר שטיקלעך אינדעך־בלאַען⁷ שטאַף און זי הייבט אָן נייען...

רחל⁸ שטייט אויף די ציפקעס⁹ אין איר בעטל. ווי אַלע נאַכט שטרעקט זי אויס די הענט צו אַ זילבערנעם שטערן וואָס הענגט פֿונעם סופּיט¹⁰. ווי אַלע נאַכט קומט די מאַמע אַריין און זאָגט : לייג זיך, דו ביסט צו קליין צו דערגרייכן דעם שטערן. און זי דעקט רחלען צו מיט דער אינדעך־בלאַען באַשטערנטער¹¹ קאַלדער. פֿון די שטיקלעך שטאַף האָט די באַבע געמאַכט אַ בלאַען שטערן. איצט הייבט זי אויף אַ שטיקל רייך רויטן¹² שטאַף און ניט ווייטער...

אויף דעם דעק¹³ פֿון אַ גרויסער שיף קיין ניו־יאָרק שטייט רחל לעבן דעם טאַטן. בני גלייך¹⁴ מיט אַ סך אַנדערע אימיגראַנטן האָפֿן זיי צו געפֿינען די פֿרייהייט און אַ ניי לעבן אין דער שטאַט וואָס אויף אירע גאַסן, דערציילט מען, וואַלגערט זיך¹⁵ גאַלד – די פֿרייהייט וואָס עס זאָגט צו די פֿרוי וואָס טורעמט זיך¹⁶ איצט איבער זיי, די האַנט אויסגעשטרעקט צום הימל ווי אויף באַגריסונג. דער ווינט בלאַזט אַראָפּ רחלס האָר איבער דעם פנים¹⁷. זי שאַרט זיי אַוועק¹⁸ און זי פֿאַרבינדט שטיף¹⁹ איר רויטע פֿאַטשיילע²⁰.

איצט אַ גאַלדן שטיקל... עס איז די פרעמיערע פֿון אַ נייער אָפּערע און רחלס ערשטער אַרויסטריט²¹ אין אַ הויפטראַלע. זי שטייט אין דער מיט פֿון דער סצענע, איר גאַלדן קלייד בלישטשעט²² אין דעם פּראַיעקטאָר־ליכט און זי איז זייער נערוועז. אָבער איצט כאַפּט זי אַ בליק אויף איר חתן²³ וואָס זיצט אין דער פֿאַרנטיקער ריי. די טענער²⁴ פֿון איר ליד שוועבן אַרויף, העכער און העכער, ביז דעם סופּיט פֿונעם טעאַטער. און אַ געל שטיקל...

רחל קוקט אַרויס פֿונעם פֿענצטער. אין דער וויג לעבן איר בעט ליגט איר עופּעלע²⁵. אַ בין²⁶ זשומעט²⁷ אויף דער שויב²⁸, זי וויל אַרויס. רחל עפֿנט דעם פֿענצטער און די בין פֿליט אַרויף אין אַ

1. couverture en patchwork/patchwork quilt 2. sur ses genoux/on her lap 3. boîte à couture/sewing box 4. AKHU'ts à part/except for 5. ...-KOL écho 6. enfile/threads 7. indigo 8. ROKHL Rachel 9. pointe des pieds/tiptoes 10. plafond/ceiling 11. parsemé d'étoiles/star-sprinkled 12. rouge sang/blood red 13. pont/deck 14. tout comme/together with 15. se ramasse à la pelle/is lying in the streets 16. s'élève/towers over 17. PONEM figure/face 18. rejette/brushes away 19. serré/tight 20. foulard/kerchief 21. apparition/appearance 22. brille/shines 23. KHOSN fiancé 24. la musique/sound plur. del/of טאַג 25. OYFELE bébé/baby 26. abeille/bee 27. bourdonne/buzzes 28. vitre/pane 29. MOKER source 30. violet 31. index/index finger 32. RIE vue/vision 33. éblouit/dazzles 34. YEDIE nouvelle/news 35. TOYFES ... concevoir/grasp 36. uniforme de marin/naval uniform 37. LESOF enfin/finally 38. gendre/son-in-law 39. multicolore/multicolored.

אַ פּלאַפּלענדיקער פּוּיגל

שמעון נויבערג² פֿון טרירער אוניווערסיטעט (דייטשלאַנד) שיקט אונדז ווידער אַ וואָרטשמועס וועגן אַ פּוּיגל וואָס שפּילט אין קאַרטן...

אַ עס זעט אויס אַז דאָס וואָרט נעמט זיך פֿון ייִדיש :
 – ערשטנס האָט אונדזער פּוּיגל אויף ייִדיש אַ גרעסערע משפּחה¹⁰ אַרום זיך ווי אויף אַנדערע שפּראַכן : אויף ייִדיש עקסיסירט אַ גאַנצע „קיבעצאַרניע“ : אַ לאַקאַל וווּ ס'איז דאָ אַ געלעגנהייט צוצוקוקן זיך (און אַן עולם¹¹ וואָס קוקט זיך צו) בשעת מען שפּילט.

– צווייטנס : פֿון וועלכער שפּראַך וואָלט געקענט אי ענגליש, אי פֿראַנצייזיש, אי פּוּיליש נעמען אַ וואָרט, אויב נישט פֿון אַ באַמת¹² אינטערנאַציאָנאַלער שפּראַך – דהיינו¹³ : פֿון ייִדיש.

– דריטנס : די ווערטערביכער מיינען אויך אַז דאָס איז אַ ייִדיש וואָרט, כאַטש זייערע „ייִדישע“ עטימאָלאָגישע פֿירלייגן¹⁴ זענען נישט איבערצייגנדיק¹⁵.

... קען זײַן אַז אויך דײַטש האָט דאָס וואָרט (מיט דעם באַטייט) גענומען פֿון ייִדיש... אויב עס שטאַמט אָבער טאַקע פֿון ייִדיש, איז עס נישט צו פֿאַרשטיין, ווי עס האָט געקענט געבוירן ווערן : ייִדן האָבן דען אַ שם¹⁶ פֿאַר אַרניטאַלאַגן ? טאָ, פֿאַר וואָס דווקא¹⁷ אַ „קיבעץ“ ?

מײַן ענטפֿער איז : אין אַנהייב האָט מען מסתמא¹⁸ נישט אזוי געמיינט דעם פּוּיגל ווי דעם „קיבוץ“¹⁹ – די גרופּע מענטשן, די פֿאַרזאַמלונג אַרום שפּילטיש (וואָס מע רעדט אַרויס אַלץ איינס). אַדער נאָך בעסער : עס האָט זיך אָנגעהויבן מיט אַ ווערטערשפּיל (אַדער אַ טעות²⁰) מיטן נאָמען פֿון דעם פּוּיגל און דעם לשון־קודשדיקן²¹ „קיבוץ“ – און

אַ ין עטלעכע אייראָפּעיִשע שפּראַכן ניצן שפּילערס (באַזונדערס שאַך און קאַרטן־שפּילערס) דעם ווערב „קיבעצן“ מיט דעם באַטייט „צוקוקן זיך בשעת³ אַנדערע שפּילן זיך (אַפֿט מאָל צוגעבנדיק איבעריקע קאַמענטאַרן)“... און ווייטער ניצן זיי דאָס וואָרט „קיבעץ“ נישט פֿאַר אַ פּוּיגל (ווי אויף דײַטש)⁴ נאָר טאַקע פֿאַר אַזאַ צוקוקער. אויף דײַטש, אויף פֿראַנצייזיש, אויף ענגליש, אויף פּוּיליש זענען דיִיאַ נישט־געווינטשענע פּוּיגל אַן אָפֿטע שטערונג ביים שפּיל⁵.

דער נאָמען פֿון „קיבעץ“, ווי אַ פּוּיגל, שטאַמט פֿון דײַטש שוין פֿון לאַנג, און עס

קען געמאַלט זײַן⁶ אַז דער באַטייט אין שפּילערישן זשאַרגאָן האָט צו טאָן מיט אַ באַזונדערן אָפֿן⁷ ווי דער־אַ פּוּיגל פֿירט זיך אויף⁸ : למשל⁹ ווי ער קוקט נײַגעריק אַרום זיך... און דאָס איז טאַקע די געוויינטלעכע פּאַפּולערע דערקלערונג, ווי אזוי אַ „צוקוקער“ האָט געקראָגן אַ נאָמען נאָך אַזאַ פּוּיגל.

5

אַזאַ ווערטערשפּיל (אַדער אַזאַן אומפֿאַרשטייעניש) האָט געקענט פֿאַרקומען נאָר אַ דאַנק ייִדיש !
 ... און אויב די מעשה²² איז אמת²³, דעמאָלט איז אין אַנהייב דער „קיבוץ“ געווען דער עולם, דערפֿון האָט זיך געקענט נעמען אַ ווערב „קיבעצן“ (און אַ „קיבעצאַרניע“ אויך), און דער באַטייט „מיטגליד פֿון עולם צוקוקערס“ האָט זיך באַקומען שפּעטער... דאָס לייגט זיך מיר אויפֿן שכל²⁴, מכל־שכן²⁵ אַז קיבעצערס זענען טאַקע אַ גרופּע פֿענאַמען : איין קיבעצער אַליין איז ניט געפֿערלעך, אָבער אַ גרופּע צוקוקערס האָט אַ שטאַרקע נטיה²⁶ צו רעדן הויך... קען מען זיך פֿאַרשטעלן אַז אַלץ האָט זיך אָנגעהויבן פֿון אַזאַ זאַץ ווי : „קיבוץ ! זאַל זײַן שטיל !“

1. jacassant/chattering 2. SHIMEN Neuberg 3. BESHa's pendant que/while 4. Kiebitz : vanneau/lapwing, peewit 5. all./Ger. : Kiebitz, kiebitzen ; angl./Eng. : kibitz, kibitzer ; pol./Pol. : kibic, kibicowac ; fran./French : “Silence, les kibitz!” 6. il est vraisemblable/it's quite possible 7. OYFN manière/way 8. se comporte/behaves 9. LEMoshL par exemple/for example 10. MISHPOkHE famille/family 11. OYLEM public/audience 12. BEEMES vraiment/truly 13. DEHAYNE c'est-à-dire/that is 14. suggestions 15. convaincants/convincing 16. shEM réputation 17. DAFKE justement/of all things 18. MISTOME probablement/probably 19. KIBETS (même prononciation/same pronunciation) 20. TOES erreur/error 21. LOshN-KO'YDEshDIkN hébreu/Hebrew 22. MAYSE histoire/story 23. EMES vrai/true 24. SEYkHL raison/reason שכל אויפֿן זיך איז עס לייגט זיך אַז עס איז וואַריאַנט פֿון „פֿאַרלייגן“ 25. MIKOLshkN à plus forte raison/all the more so 26. NETIE tendance/inclination.

רוימישע קאַסמעטיק אַנטדעקט דורך אַרכעאָלאָגן

דאָס רוימישע שאַכטל מיט קרעם געפונען אין לאַנדאָן

לאַנדאָן. אויפֿן אָרט פֿון אַן אַמאָליקן רוימישן טעמפל אין לאַנדאָן האָבן די אַרכעאָלאָגן די וואָך געפֿונען אַ צוגעמאַכט פֿודעלע¹, און אינעווייניק – אַ ווייסן קרעם, וווּ מע האָט נאָך געקענט זען די פֿינגערדרוקן פֿונעם לעצטן מענטש, וואָס האָט אים געניצט, מיט 2000 יאָר צוריק. דער קוראַטאַר פֿונעם לאַנדאָנער מוזיי, פֿראַנסיס גרו, האָט מאָנטיק אויף אַ פֿרעסע־קאָנפֿערענץ דערקלערט, אַז די אַרכעאָלאָגן האָבן געשיקט די סובסטאַנץ אין אַ לאַבאָראַטאָריע, כּדי² צו באַקומען אַ כעמישן אַנאַליז דערפֿון. „עס זעט אויס ווי אַ קרעם, אָדער אַפֿשר³ אַפֿילו⁴ אַ פֿאַרב, וואָס מע צעשמירט איבערן פנים⁵“, האָט גרו באַמערקט.

אַ וויץ

דריי פֿריינד זענען געזעסן אין שענק¹ און געשמועסט. נאָך עטלעכע גלעזער ביר האָט איינער פֿאַרגעלייגט, אַז יעדערער זאָל אויסזאָגן זײַנס אַ סוד². זאָגט איינער: „כ׳האָב נאָך קיין מאָל נישט דערציילט קיינעם, אַז איך שפּיל אַ ליבע מיט דער פֿרוי פֿון מיין באַלעבאַס³.“ זאָגט דער צווייטער: „קיינער ווייסט נישט, אַז איך האָב ליב מענער...“ דער דריטער קווענקלט זיך⁴ אַ ביסל און זאָגט: „אוי, כ׳ווייס נישט ווי אזוי דאָס צו זאָגן...“ „שעם זיך נישט“, האָבן די פֿריינד אים געמונטערט⁵.

דער דריטער גיט אַ זיפֿץ⁶ און זאָגט: „קיינער ווייסט נישט, אַז איך קען נישט האַלטן קיין סודות.“

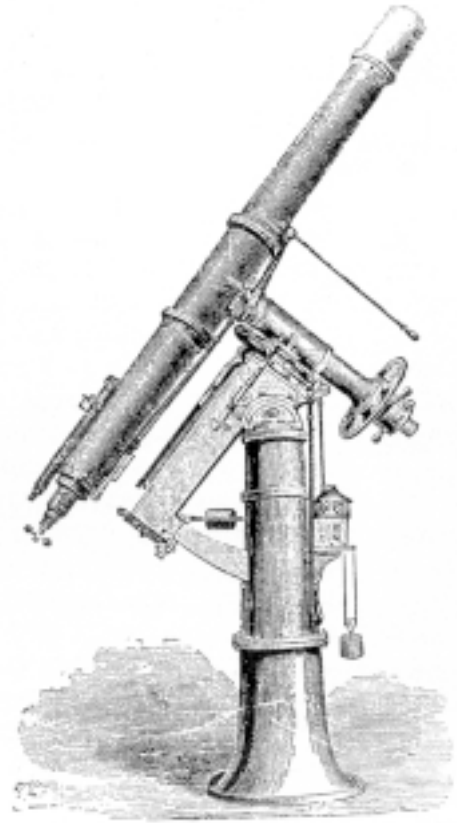
„דאָס איז זייער אַ גרויס געפֿינס“, האָט גרו צוגעגעבן. „ערשטנס, איז דאָס שאַכטל⁶ אַליין מײַסטערש געמאַכט; אָבער נאָך וויכטיקער איז דער אויסערגעוויינטלעכער⁷ מצב⁸ סײַ פֿונעם פֿודעלע, סײַ פֿונעם אינהאַלט. דאָס וועט זיכער דערוועקן אַ גרויסן אינטערעס איבער דער וועלט.“ די פֿאַרוואַלטערין¹⁰ פֿונעם מוזיי, ליז באַרהאַם, האָט פֿאַר די זשורנאַליסטן געעפֿנט דאָס בלעכענע¹¹ פֿודעלע, וואָס האָט די גרייס פֿון אַ פֿויסט¹², און האָט באַשריבן דעם ריח¹³ פֿונעם קרעם ווי „ענלעך צו שוועבל¹⁴ און קעז“. מע האָט דאָס פֿודעלע געפֿונען אין אַ גרוב אויפֿן ראַנד פֿונעם טעמפל, לעבן צוויי הויפטוועגן אינעם ראיאָן¹⁵ וואָס הייסט „דאָס רוימישע לאַנדאָן“. פֿאַראַיאָרן האָט מען דאָרטן אַנטדעקט אַ שטיינערנעם טאָול מיט דער עלטסטער אויפֿשריפֿט פֿונעם רוימישן נאָמען פֿאַר לאַנדאָן. דאָס אָרט, דאָטירט פֿונעם יאָר 50, באַשטייט פֿון צוויי קליינע טעמפלען, אַן אַכסניאַ¹⁶, באַזעס פֿאַר סטאַטועס און אַ שטיינערנעם זייל¹⁷. מע האָט שוין אויך געפֿונען דאָרט ברעקלעך פֿון סטאַטועס, לעדערנע שיד און אַ הילצערנעם שרייבטאָול.

1. petite boîte/little box 2. KEDEY afin de/in order to 3. EFSHER peut-être/perhaps 4. AFILE même/even 5. PONEM visage/face 6. boîte/box 7. extraordinaire/extraordinary 8. MATSEV condition 9. ...ייַ ... סײַ à la fois ... et .../both ... and ... 10. administratrice/administrator 11. en fer-blanc/tin 12. poing/fist 13. REYEKH odeur/smell 14. soufre/sulfur 15. quartier/district 16. AKHSANYE auberge/inn 17. colonne/column.

1. bistrot/bar 2. SOD secret plur. SOYDES סודות 3. patron/boss 4. hésite/hesitates 5. encouragé/encouraged 6. soupir/sigh.

קאסמאָס־וואַקאַבולאַר

די אַלוועלט	univers/universe
דער קאָסמאָס	cosmos, espace/cosmos, space
די גאַלאַקסיע	galaxie/galaxy
דער מילכוועג	Voie lactée/Milky Way
דער קאָמעט	comète/comet
דער מעטעאָר	météore/meteor
דער פֿאַלנדיקער שטערן	étoile filante/shooting star
דער שוואַרצער לאַך	trou noir/black hole
די שווערקראַפֿט	pesanteur/gravity
די אָנוואַגיקייט	apesanteur/weightlessness
דער קאָסמאָנאָוט	cosmonaute/astronaut
דער ראַקעט	fusée/rocket
דער סאַטעליט	satellite
דער אָרביט	orbite/orbit
די אָרביט־סטאַנציע	station orbitale/space station
דאָס ליכטיאָר	année lumière/light year
די לבנה [LEVONE]	lune/moon
דער שטערן (-)	étoile/star
דער פּלאַנעט	planète
די זון־סיסטעם	système solaire/solar system
דער (דער) מערקור	Mercure/Mercury
(די) ווענוס	Vénus
די ערד	Terre/Earth
(דער) מאַרס	Mars
(דער) יופּיטער	Jupiter
(דער) סאַטורן	Saturne/Saturn
(דער) אוראַן	Uranus
(דער) נעפטון	Neptune
(דער) פּלוטאָן	Pluton/Pluto

אין דער ריכטונג פֿון מאַרס

אַ בריטישער אַפּאַראַט פֿליט איצט אין דער ריכטונג פֿון דעם רויטן פּלאַנעט. אין קאָסמאָס האָט דעם אַפּאַראַט אַרױפֿגעפֿירט אַ „סאַױז־ראַקעט. די נסיעה¹ איז אַ לאַנגע – 250 מיליאָן מייל – און וועט זיך פֿאַרענדיקן דעם 25סטן

דעצעמבער, ווען אַ טייל פֿון דעם אַפּאַראַט, מיטן נאָמען טשאַרלז דאַרווין, וועט זיך אַראָפּלאַזן² אויפֿן מאַרס. דאָס איז אַ חלק³ פֿון אַן אינטערנאַציאָנאַלער פּראָגראַם, מיט אַמעריקאַנער און יאַפּאַנישע אַפּאַראַטן, וואָס איר ציל⁴ איז אויפֿצוקלאָרן, צי ס'איז פֿאַראַן שפּורן פֿון לעבן אָדער פֿון עפעס וואָס קען אונטערהאַלטן⁵ לעבן אין יענע ווייטע מקומות⁶. די געלערנטע האָפֿן צו געפֿינען סימנים⁷ פֿון וואַסער, אָבער מע וועט זוכן אויך אַנדערע מינים⁸ אינפֿאַרמאַציע.

1. NESIE voyage 2. se posera/will land 3. kheylik partie/part 4. but/aim 5. favoriser/support 6. ... MEKOYMES lointaines contrées/distant parts 7. SIMONIM traces, sing. SIMEN 8. MINIM sortes/kinds.

איך וויל אַבאַנירן דעם פֿאַרווערטס

נאָמען :

אַדרעס :

אַבאַנעמענט־פּרייזן :

פֿאַראייניקטע שטאַטן¹ : איין יאָר – 36 דאָלאַר, האַלב יאָר – 21 דאָלאַר
איבער דער וועלט :

ים־פּאַסט² : איין יאָר – 40 דאָלאַר, האַלב יאָר – 25 דאָלאַר
לופֿטפּאַסט³ : איין יאָר – 97 דאָלאַר

קרעדיט־קאַרטע־נומער :

אויסגאַנג־דאַטע :

שיקט דאָס צעטל אויפֿן אַדרעס :

The Yiddish Forward

45 E 33rd Street, New York, NY 10016 USA

בליצפּאַסט־אַדרעס : faivus@Yiddish.Forward.com

1. Etats-Unis/United States 2. YAM... poste maritime/surface mail 3. poste aérienne/airmail 4. expiration 5. courrier électronique/e-mail.

ראַזאַס אייניקל, די וואָס האָט אַ גוי'ישע מאַמע, איז נישט קיין פֿרומע. וויל זי חתונה האָבן דווקא¹⁶ מיט אַ ייד, אָבער נישט קיין פֿרומען. פֿאַרליבט זי זיך אין אַ גוי, וואָס ער וויל זיך מגייר זיין¹⁷, אָבער ווען שוין, ביי אַן אַרטיקלדיקן רב¹⁸. אַן אַנדער אייניקל האָט געדינט אין דער ישראליקער¹⁹ אַרמיי: קומט ער צוריק און פֿאַרליבט זיך אין אַן אַראַביש מיידל. ראַזאַס שוואַגער איז אַ פֿרידענקער און אַן אַנטראַסיסט אָבער ביים פסח²⁰-טיש טוט ער אַ זאָג זיין פלימעניצע²¹ אַז זי, אַ גויע, זאָל אים נישט אויסלערנען ווי אַזוי מע פֿירט אַ סדר²²! דאָס מאַכט קאַליע²³ די גאַנצע שימחה²⁴. ביים סוף²⁵ באַשליסט ראַזאַס זון אַז ער האַלט בעסער פֿון לעבן מיט דעם גוי'ישן ווייב ווי פֿון באַגראָבן ווערן מיט דער ייִדישער מאַמען. בקיצור²⁶ אַ הינטציטיקע אַשכנזישע²⁷ משפּחה²⁸ וואָס איז אין גאַנצן נאַרמאַל. גייט זען דעם פֿילם, איר וועט האָבן אַ סך הנאה²⁹.

- 16. DAFKE justement/nothing but
- 17. MEGAYER ... se convertir au judaïsme/convert to Judaism
- 18. ROV rabbin/rabbi
- 19. YISROELDIKER israélien/Israeli
- 20. PEYSEKH Pâque/Passover
- 21. nièce
- 22. SEYDER Seder
- 23. gâche/upsets
- 24. SIMKHE fête/celebration
- 25. SOF fin/end
- 26. BEKITSER bref/in short
- 27. AshKENAZIShe ashkenaze/Ashkenazi
- 28. MISHPOKHe famille/family
- 29. HANOE plaisir/pleasure.

דער ייִדישער טעם-טעם
אַ פּעריאָדיש בלעטל פֿאַר ייִדיש-לערנערס

דער ייִדישער טעם-טעם איז אַ פּובליקאַציע פֿון דער געזעלשאַפֿט פֿאַרן ייִדיש-לימוד און פֿון דער מעדעם-ביבליאָטעק אין דעם נומער האָבן מיטגעאַרבעט גאַלדע, יצחק, מאַרי, נאַטאַליאַ, עוולין, רובי.

DER YIDISHER TAMTAM
Maison de la Culture Yiddish
18, passage Saint-Pierre Amelot
75011 Paris
Tél. : 01 47 00 14 00
Fax : 01 47 00 14 47
tamtam@yiddishweb.com

מע קען אויך לייענען דעם ייִדישן טעם-טעם
www.yiddishweb.com אַרײַן אינטערנעץ

© NASA, J.Bell (Cornell U.) et M. Wolff (SSI)

טוריסט אויפֿן מאַרס¹⁵ געשריבן וויסנשאַפֿטלעך און פּאָעטיש פֿון פּיער לאַגראַנזש – און אַ צענדליק אַנדערע ביכער וואָס זיינען לעצטנס אַרויס וועגן דער דאָזיקער טעמע. (מער אינפֿאָרמאַציעס ז' 7)

13. dépend de/depends on 14. ...-KOUEKH force d'attraction/power of attraction
15. *Le Guide du touriste spatial sur Mars*, Pierre Lagrange, éd. EDP Sciences, 2003.

[סוף פון זייט 1]

פלאַנעט זאָל נאָך אַ מאָל זיין אַזוי נאָענט. דאָס קומט פֿאַר דערפֿאַר וואָס מאַרס פֿאַלגט ניט קיין קיילעכדיקן אַרביט; און אויך דער דאָזיקער אַרביט איז געווענדט אין¹³ דעם צוצייכונג¹⁴ פֿון די אַנדערע פלאַנעטן. ווען מע וויל וואַרטן אויף דער קומענדיקער דערנענטערונג פֿון מאַרס, האָט מען צייט צו לייענען דעם וועגווייזער פֿון דעם קאָסמאָס

[סוף פון זייט 1]

ווען איר ווילט אָבער אומבאַדינגט²² עפעס זאָגן, קענט איר זיך אינספּירירן פֿונעם פֿראַנצייזישן מחבר²³ מאַרסעל פּרוסט, וואָס האָט געהאַט אַ גרויסע דערפֿאַרונג אין דעם ענין²⁴. אויב אייער שרייבער איז אַן עקסטראָווערטער, דערוועגט זיך²⁵ צו זאָגן עפעס אַזוינס ווי: „דאָס איז די שענסטע זאַך וואָס איר האָט ביז איצט געשריבן!“ מחיהדיק²⁶ און ווייניק קאָמפּראַמיטירנדיק. אויב איר האָט צו טאָן מיט אַ חשדימדיקן²⁷, וועט עפעס אַזוינס ווי „איר ווערט בעסער און בעסער“, צוריקגעהאַלטן²⁸ אָבער מבייניש²⁹, אַלע מאָל געפֿעלן. אָבער אַפֿשר זאָגט איר זיך אין גאַנצן אָפֿ³⁰ פֿון באַקענען זיך מיט שרייבערס ווייל איר מיינט – ווידער ווי מאַרסעל פּרוסט – אַז זיך טרעפֿן מיט אַ שרייבער נאָך דעם ווי מע האָט געליענט זיין בוך איז ווי זיך טרעפֿן מיט אַ גאַנז נאָך דעם ווי מען האָט געגעסן „פֿואַ גראַ“³¹!

און דאָ קענען טרעפֿן צוויי פֿאַלן. אַפֿשר¹² געפֿעלט אייך יאָ אַט דעם שרייבערס בוך. אין דעם פֿאַל וועט איר זיכער געפֿינען די שיינע און קלוגע ווערטער פֿון וועלכע דער שרייבער וועט קוועלן¹³. און טאַמער¹⁴ איר געפֿינט נישט, און איר שטאַמלט עפעס אַרויס, קרענקט זיך נישט: אין דעם וועט דער שרייבער דערקענען דעם סימן¹⁵ פֿון אייער טיפֿער אויפֿרודערונג¹⁶. אָבער ווען דאָס בוך איז אייך נישט געפֿעלן, זענט איר דעמאָלט אויף צרות¹⁷! איז דאָ נאָך אַ מאָל צוויי פֿאַלן. אַפֿשר זאָגט איר אַלע מאָל דעם אמת¹⁸? אַ ייִשר-כּוּחַ פֿאַר אייער מוט¹⁹ – כאַטש נישט²⁰ פֿאַר אייער טאַקט. אָבער אַפֿשר זענט איר, ווי אַ סך פֿון אונדז, אַ פחדן²¹. איר ווייסט נישט וואָס צו זאָגן, איר שטאַמלט עפעס אַרויס. קרענקט זיך נישט: אויך אין דעם וועט דער שרייבער דערקענען דעם סימן פֿון אייער טיפֿער אויפֿרודערונג.

- 12. EFsher peut-être/perhaps
- 13. se délecter/will be delighted
- 14. si/if
- 15. SIMEN signe/sign
- 16. émotion/agitation
- 17. ... TSORES vous avez un problème/you've got a problem
- 18. EMES la vérité/the truth
- 19. courage
- 20. sinon/though not
- 21. PAKHDN lâche/coward
- 22. absolument/absolutely
- 23. MEKHABER auteur/author
- 24. INYEN question/matter
- 25. osez/dare
- 26. MEKHAYEDIK délicieux/a pleasure
- 27. khshODIMDIKDN méfiant/suspicious
- 28. réservé/reserved
- 29. MEVINISH expert
- 30. refusez-vous/you refuse
- 31. foie gras פֿעטע לעבער, דער בעסטער טייל פֿון אַ גאַנז

